

Nagyszerű könyvek (Nagy Káli-könyv) és évkönyvek (Északi part) foglalkoznak manapság a reformkor óta kulturális központként ismert Balaton-felvidék szó szerint társadalmi birtokba vételével, ami, persze, a kultúra szélesedését jelenti. A kiemelkedő egykori és mai „bebírók”: a nyaranta vagy véglegesen ide költöző személyiségek közt ma is egy-egy legendás színész az első közös nevező (az első magyar kőszínház valaha Füreden nyílt), de mellettük nemcsak a köztünk élő kollégáik, hanem a természettel lehetséges örömteli és eredményes együttélést kutató, gyakorló, felelevenítő tudósok, vállalkozók, vendéglátók, borászok, kézművesek, gyógynövényszakértők és -termesztők, valamint a nekik otthont adó házak tervezői, az őket segítő polgármesterek, az egymás mellett élő egyházak tevékenysége és szokásai adnak új(ból) értelmet a kultúrának.

A nyári szabadságra érkezők a „8 óra munka – 8 óra pihenés – 8 óra szórakozás” előírástól felszabadulva nemcsak a vizet és a tájat, a történelmi levegőt élvezhetik itt, hanem az élet újraismeréséhez is bőséges tapasztalatot szerezhetnek (farmokon, piacokon, szálláshelyeken, borpincékben, éttermekben, pékségekben). Ehhez a kiállítóhelyek is hozzájárulnak.

A tapolca-diszeli Első Magyar Látványtár idei kiállítása, a **Kiemelés tőlünk** június végén nyílt. A látványtár művészeti vezetője, Vörösváry Ákos által rendezett 2015-ös, **A létra** című nagy tárlat (Műcsarnok) jelentős részét kitevő gyűjtemény nemcsak számszerűségében, de a gyűjtött tárgyak körét tekintve is különleges, talán sokaknak érthetetlen is. Most egyetlen tárgycsoport látható belőle: elhasználtak tűnő, kilyukadt, repedt, eltört, elfogyott, de foltozással, drótozással, meghosszabbítással, egyéni eljárásokkal „újrahasznosított” tárgyak sora (a gyűjteményben ők a Megbecsült tárgyak). Egy-egy otthon szőtt törölköző, teknővájók által készített kenyérdagasztó, boltban vásárolt zománczott vödör, vásárfiának számító kerámiatál vagy kaszakő, és a tulajdonosaik közös „életének” egy részét olvashatjuk ki belőlük, kultúratulásként. (A másik részük talán a gyűjtőként és Látványtár-alapítóként ismert Vörösváry Ákos fejében van meg, aki feltehetően el-elbeszélgetett a tárgyak tulajdonosaival. Érdemes lenne kifaggatni, a tárgyakhoz fűződő adatok leírására bírni.) E tárgyak egy-egy emberöltőt (olykor többet is) kiszolgáltak. A „vedd meg – használd – dobd el”- kultúrának csúfolt, kifejezetten az újabb és újabb termelők, gyártók hasznát szolgáló, észrevétlenül mindennapivá vált szokásunkat megelőzően a kultúra (azaz a gondozás) a tárgyakra is kiterjedt: tökéletes (funkcionális) formák, anyagok kapcsolódtak szinte minden

Javítások

Balaton-felvidék, 2017. nyár

KESERÜ KATALIN

beszámoló

elvégezendő feladathoz, mozdulathoz, nem csoda hát, ha a tárgyak életét érdemes volt meghosszabbítani.

Szakemberek is voltak erre, mint például a drótoztók, akik szerszámaikkal még az 1950-es években is házról házra jártak és drótoztak-foltoztak, a kovácsok foglalatot készítettek az elkopott-megrövidült eszközökhöz, a varrónők a textileket javították stb. De mindezt a tárgyak gazdái is megtették. Hozzá tartozott készségeikhez. Hová tűntek e készségek? Hiszen ezek a tárgyak egy természetközeli (hagyományos) életmód tartozékai, amely a fogyasztói civilizációval megváltozott. Új készségeink lettek, kevésbé a tárgyakhoz kötődők. A régiék mind eltűntek, velük együtt egy kultúra is.

Mire alkalmas ma az emberi kéz? Alkalmas-e például a dolgok megjavítására? És az ember? Akit az elme vezérel (elmén értelmet és érzelmet értve), de talán pontosabbak vagyunk, ha azt mondjuk: egykor az elme és a kéz együtt tette ezt, de az is lehet, hogy a hibát tapasztaló, gyakorlott kéz magától mozdult a javításra. A kiállítás erről (is) szól. A javítás – tág értelemben, az élet bármely területén – vajon ott van-e a kulturális készségeink között és kultúrafogalmunkban?

A kiállított tárgyak mellett róluk készült, színezett, pontos rajzok láthatók, Balassa Katalin munkái. Talán a budavári régészeti leletekről készített egykor hasonlókat Major János. A rajzi hűség az ábrázolt tárgy megismerésével jár együtt. De mással is. A vonallal megjelenített tárgy önálló és szellemi egzisztencia. Ez esetben a javított, toldott-foldott tárgyak válnak azzá a rajzokon, a kiállítás mottójaként olvasható Klee-idézet jegyében: „A művészet nem a láthatót adja vissza, hanem láthatóvá tesz.” Ez ugyan a rajzokra mint műalkotásokra vonatkozna, de a jelenlétük átsugározza a jelentést a javításra mint az ember (kulturális) képességére. (Megerősíti a feltételezést, hogy nem elavult szokás javítani azon, ami elromlott, amit elrontottunk. Ezáltal az a mentalitás sem vész el, mely megbecsüli az adottat.)

A „javítás” mint téma kiemelését egy másik kulturális esemény is indokolja. Az ideai kapocs Művészetek völgye programjában néhány „zöld szervezet” összefogásával minden korosztályt érdeklő események zajlottak a Faluházban **Művészetek Zöldje** címmel, az építészeti

hagyományoktól a barlangászatig. A nyitó előadásban Vásárhelyi Tamás (a természettudományi múzeum nyugalmazott főigazgató-helyettese) **Vegyük kézbe a lábnyomunkat!** címmel az ember ökológiai lábnyomának a Földet már meghaladó kiterjedéséről beszélt olyan játékosan, hogy a gyerekeket is eljegyzezhesse a témájával. A természetismeret (a csillagászatától a botanikán át a geológiáig) és -védelem gazdag programso-rozatába az általunk ki- és elhasznált természet „javításán” keresztül a magunké is befér, és talán lehetséges is.

A faluházzal átellenben a lakcím kiterjesztésével született **51-es körzet** volt megtekinthető Galántai György (és Klaniczay Júlia) szervezésében, az Artpool Alapítvány támogatásával. Bizonyos értelemben javítás ez is, pontosabban: továbbgondolása Tót Endre 1970-es évek elejétől készült zéróműveinek, valamint az **Area 51**-nek, a Groom Lake-en 1955-től létesített, 2013-ig titkos vagy nem is létező, a fantáziát annál inkább megtermékenyítő katonai bázisnak az 1996-ban Extraterrestrial Highwaynek elnevezett nevadai State Route 375 közelében. Kapolcson az ideiglenesen Tót Endre utcának elnevezett útszakasz házában, udvarán és melléképületeiben voltak láthatók a Kádár-kor tiltott kategóriájába eső (azaz hivatalosan nem létező) művek, melyek az **Area 51** és titkos, hivatalos történetei, valamint a nem hivatalos, azaz a popkultúra fényében új értelmet nyertek: Tót magát az államilag tiltottat népszerűsítette 0-ként itthon és a világban. Érdemes hát egy új magyarországi populáris kultúrát építeni rá.

A még felújításra váró ház alagsorában Tót **ZérO retrospektív**-kiállítása kapott helyet. Egykor a Galántai által bérelt balatonboglári kápolna adott nyilvánosságot Tót egy-két művének is, és az általa létrehozott Artpool kiállítótermében került sor az emigráns művész első hazai kiállítására is 1993-ban. Galántai kurátorként Tót akkori (politikailag és egyéni koncepcióját tekintve is) radikálisan redukcionista, egyúttal kihívó és popularizáló programját gondolta tovább, számba véve a Tót cselekvéssé formált jelének jegyében zajló, két kurátor által jegyzett **ZerOdemo** dokumentációját is. A fedett udvarban Tót 0-t felmutató tüntető-tábláit¹ – melyek Pauer Gyula pár évvel későbbi **Tüntetőtábla-erdejét** is inspirálhatták – Galántai a semmivel kapcsolatos idézeteket hordozó táblákkal gyarapította, mindkettjük nyomán, és saját akkori művei (**A „semmi” konvenció**) jogán.

A 0-t (a nullát, zérót) mint számjegyet magyarul semminek mondjuk. Jelentése: értéktelen. Tót azonban írásjelként használta (írógépen írta leveleit, műveinek részleteit, csupa 0-val). Ezzel nemcsak elfedte, de egyúttal meg is semmisítette azok tartalmát. A közlés lehetetlenségére, tiltott vagy legalábbis cenzúrázott volta utalhatott. Vagy az ürességre, a „tisztá lapra”, egy új indulásra, új művészi tevékenységre, mely teljességgel különbözik minden előzőtől. A 0 mint valamely közlemény eleme írásjelből általános érvényű jellé vált, akár a közlés (a küldeményművészetben: kapcsolat) szándékának, akár egy minden addigi „kommunikáció” helyébe újat ígérő-kezdeményező szándéknak a jelévé, ami avantgárd tudatosságot enged feltételezni. Galántai 1975-ben fogalmazta meg **A „semmi”**

konvenció című jegyzetét, melynek konklúziója összefoglalja az új művészeti gyakorlat lényegét: „A cselekvés eszköz a valamik szférájában, olyan valami, amellyel új valamiket lehet létrehozni.” A 0 leírása, felmutatása ilyen jelértékű cselekvés volt.

A „semmi” szóalak (tagadó értelmű, általános, mindenre érvényes főnévi névmás, angolul nothing) megjelenésével (Tíz kérdés, Jobb oldal Tót Endre által, 1973) nyelvi-filozófiai kérdéssé vált a jel: fosztóképzős szavak (számtalan, számolhatatlan, határtalan) mellett Tót a zen buddhizmus semmifogalma jegyében azonosította a vallást és a művészetet. Majd **Semmi sem semmi** címmel nyílt meg második hazai (életmű-) kiállítása a Múcsarnokban, 1995-ben. A tagadás tagadásával a szó pozitív értelmére derült fény, hiszen a mindenre érvényes „semmi” – hiányként – magában rejtja a „mindent”, azaz a mindenre vonatkozó gondolatot.

Galántai talán ezen a nyomon (és saját korábbi gondolatmenete nyomán) indult el, amikor költők, írók, filozófusok, tudósok és mozgalmárok soraiból feliratokat és tüntetőtáblákat készített. Utóbbiak közt olvasható Tandori Dezsőé: „Mindig készen állok rá, hogy ne történjen semmi.” Filozófiailag ezt Weöres Sándor és a 18. századi író, Cao Hszüe-csin mondatai támasztják alá, melyek a ház vagy a melléképület tárgyain, falain olvashatók: „...csak a semminek látszó megfoghatatlannak örülj” – írta Weöres, távol-keleti forrása pedig ezt: „Látomás lesz létezéssé, és létezés lesz látomássá. Semmi lesz valamivé, és valami lesz semmivé.” Tandori erre (az akarattól függetlenül „történő” semmire, a maga semmivé válására) gondolhatott. Életbölcsséget fogalmazott meg Esterházy Péter: „Semmi sem olyan értékes, mint ami te vagy másokban, és a többiek tebened.” Mögötte ott áll Seneca: „Nem az a boldogabb, akit a szerencse minden kegyével elhalmoz, hanem az, aki semmiben sem szorul rá.”

Erkölcsi tanítás Martin Luther Kingé: „Aki elfogadja a rosszat és nem tesz ellene semmit, az ugyanúgy részt vesz benne, mint aki segít elkövetni.” Vagy E. Burke-é: „A rossz győzelméhez nem kell más, csak az, hogy a jók ne tegyenek semmit.” Amint a Tót-kiállítás részét képező ZerOdemo dokumentációja sugallja, ez a tanítás érvényes a Vigadó és a Múcsarnok mai története esetében is. Nézőpont kérdése, hogy az évtizedekig az állam beavatkozásától szabadulni kívánó művésztsadalom igényét kielégítő MMA-törvény jó-e vagy rossz. Amint nézőpont kérdése az is, hogy látjuk-e a geometriai paradoxonokat Orosz István badacsonyi kiállításának rézkarcain (Egry József Múzeum). A törvény lényege szerint mindannyiunktól függ, hogy milyenné tesszük. Mindenesetre javítani lehet. De erről nincs diskurzus. Így hát nincs rossz és jó. Amint az illúziót keltő optikai törvények szerint hol pozitívnak, hol negatívnak látunk grafikai elemeket, üresen hagyott felületeket, attól függően, hogy melyik pontra összpontosítjuk a figyelmünket. Orosz István szerencsés, hogy ezeket egységben látja, különösképpen nem tudná megfricskázni egyoldalú szemléleteinket. A „javítás” jegyében mindenesetre megpróbálhatnánk egyben látni dolgainkat.

És persze javítás nélküli egész dolgok is vannak a Balaton-felvidéken. Orosz István képein kívül a gyulakeszi Csigó-malom bútorraktárában láttam ilyeneket, Erdély Dániel **Spidronját** és Samu Géza **Cantata profana** című művét (1981), mely a diszeli Első Magyar Látványtár tulajdonaként ott látható, letétben. Érdemes megnézni őket!

Jegyzet

1 Ezek egyik első példánya a Zéró-transzparens volt 1972-ben.

A *semmi és a valami*. Részlet a kapolcsi kiállításból, 2017
kurátor: **GALÁNTAI GYÖRGY**

ERDÉLY DÁNIEL *Spidronja* a gyulakeszi Csigómalomban, 2017
Az Első Magyar Látványtár tulajdona

Az 51-es körzet utcája, Kapolcs, 2017
kurátor: **GALÁNTAI GYÖRGY**

fotó: Lovász Irén

Megbecsült tárgy a *Kiemelés tőlünk* című 2017-es diszeli kiállításon
Az Első Magyar Látványtár gyűjteménye

BALASSA KATALIN: *Törölköző*, 2017
Az Első Magyar Látványtár gyűjteménye